

DEĞİŞEN BİREY-DEVLET İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA SOSYAL BİLGİLER, VATANDAŞLIK VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ

Cihan KARA*

Öz

Çağımızın ihtiyaç duyduğu üst düzey yaşam ve düşünme becerilerine sahip insanları yetiştirmek etkin ve demokratik vatandaşlar eğitimeyle mümkündür. Bununla beraber günümüz Türkiye'sinde mevcut sosyal bilgiler programının amacı da insan haklarını kendileri ile bütünleştirmiş, demokrasiye inanan, uluslararası gelişmelere karşı ilgili ve hassas, çevre değerlerine sahip, dinsel, etnik, mezhebi ve sosyolojik farklılıklara saygılı bireyler yetiştirmektir. Bu çerçevede, günümüz dünyasında ve Türkiye özelinde vatandaş, birey-devlet ilişkilerini etkileyecek derecede ortaya çıkan Gezi Parkı olayları, Wikileaks belgeleri, uluslararası skandal dinlemeler gibi gelişmeler son iki yıldır yazılı basın dâhil görsel ve sosyal medyada ve siyasal tartışma ortamlarında oldukça fazla tartışılmış ancak günlük siyasal çekişme ve kutuplaşma geriliminin dışında özellikle Gezi Parkı olayları bilimsel bir soğukkanlılıkla ele alınamamıştır. Bu çalışma sosyal bilimsel kuramlar, siyaset bilim, tarih, hukuk bilimleri ve bu bilimlerin sosyolojileri (siyaset, hukuk sosyolojileri) ve felsefi alt dalları (siyaset ve hukuk felsefeleri) bakımından bütünsel bir analizi yeterince yapılmayan söz konusu gelişmeleri sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimine olabilecek etkileri dolayımında değerlendirmek suretiyle alanda bir boşluğu doldurma amacındadır.

Anahtar Kelimeler: Gezi Parkı Olayları, Birey-Devlet İlişkileri, Vatandaşlık, Sosyal Bilgiler, İnsan Hakları.

SOCIAL STUDIES, CITIZENSHIP AND HUMAN RIGHTS EDUCATION IN THE CONTEXT OF CHANGING INDIVIDUAL-STATE RELATIONSHIP

Abstract

To educate people with high level thinking and life abilities that our era needs is only possible by educating effective and democratic citizens. Moreover, the current aim of social studies curriculum in contemporary Turkey is also to educate individuals who integrated human rights within themselves, believe in democracy, are sensible and concerned with international

* Yrd. Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Artvin-Türkiye, e-posta: cihankara@artvin.edu.tr

matters, have environmental awareness, respectful to religious, etnical, sectarian and sociological diversity. In this context, present developments influencing the relationship of citizen and state, such as the Gezi Park Events, the Wikileaks Documents, scandalous illegal wiretrapping have been considerably discussed in the mass media, the social media and political forums. However, they have been handled with based on daily political conflicts and polarization but they have not been dealt with scientifically. The present study claims to discuss and deal with these developments which have not been analyzed holistically in terms of social sciences theories, political sciences, law and their sociologies, and their philosophical sub-branches (politic and law philosophies), in the context of their impacts on citizenship and human rights education.

Keywords: Gezi Park Demonstrations, Individual-State Relations, Citizenship, Social Studies, Human Rights.

Giriş

Devletlerin küresel bir devlet çatısı altında bir dünya hükümeti gibi hareket etmeye başladıkları bir zamanda birey vatandaşların da “küresel vatandaşlar” olmaları acaba vatandaşlık kavramının sonunun geldiğini mi gösteriyor? Yoksa tarihsel yürüyüşünün sonuna geldiği savunulan ulus-devletlerin yerel polis karakollarına dönüştürülmeye çalışılırken, yeni mahiyetlerinin küresel güçlerce gizlendiğini mi hatırlatıyor? Günümüzde ulusal kimlik ve ulusal sadakat gibi kavramlar bizzat ulus devletlerin-ki ulus devlet oldukları artık meçhuldür- kendileri tarafından aşındırılırken genelde ulus-devletin eğitim kurumları ve özelde sosyal bilgiler veya vatandaşlık eğitimi eski geleneksel değerler üzerinde amaçlarını ne denli gerçekleştirebilecektir? Belki de bu amaçları gerçekleştirmesi hakikaten gerekiyor mu sorusu daha makûl olacaktır. Bilindiği gibi Vatandaşlık Eğitimi’ne “ve demokrasi eğitimi” sonradan eklenmiştir. Sonradan eklenenle ilkinin silmeye çalışan ulus ötesi güçler öyle anlaşılıyor ki sırası gelince sonrakini de silecek veya yerine şirketler hukukunu ikame edebilecektir. Poggi’nin vurguladığı gibi küresel ekonomide varlığı yurttaşların eşitliği varsayımını her zaman sorunlu kılmış olan şirketler, siyasal sorumlulukları olmadığı halde gücün yığıldığı ve en önemli kararların alındığı yerler olarak çok önemli bir konuma geldiler (Poggi, 2011). Söz konusu önemli güçler demokrasi, özgürlük ve çağdaşlaşma gibi kavramların kendi özlerinde taşıdıkları varsayılan cevherlerin övgüsünü yapmaktadırlar. Ünlü Türk Sosyolog Baykan Sezer’e göre bu cevherler bazı çıkarların idealize edilmiş biçimlerinden başka bir şey değildir. Hatta ona

göre sosyoloji dahi gizli kapaklı belli çıkarların savunuculuğundan öteye gitmemektedir (Sezer, 2011). Hakikaten bu kavramların kendi içinde değeri yok mudur? Elbette vücut bulacağı insanla buluştuğunda vardır. Sorun bu kavramlarla kurulan ilişkinin son derece etik dışı bir pragmatizmle (faydacılık) el ele gitmesi ve sorun insan hakları derken küresel güçlerin “insan” olarak yalnızca kendilerini kastetmeleridir. Direk’e göre “Ancak onlardansanız tam olarak insansınızdır ve aslında onlardan değilsinizdir ve hiçbir zaman olamazsınız da” (Direk, 2009). Küresel güçler bu değerleri kendilerine lazım olduğu zaman yedeğinden çıkarmaktadır. Mesela “insan hakları”na sürekli bir kişilik vermeyi hiç düşünmedikleri halde sermaye veya kazanca “ekonominin gereği” biçiminde bağımsız bir kişilik vermeyi asla ihmal etmemektedirler. Buna karşılık yine de eşitlik özlemiyle evrensel kimlik ve insan hakları ideali modern dönemin yurttaşlarını postmodern dünyanın iletişim devrimiyle kendilerini önce “insan” sonra “vatandaş (citizen)”lar hatta sadece “ağdaş (netizen) insan” olarak düşünmeye başlamaları konusunda gittikçe zorluyor.

Vatandaşlık ve insan hakları (demokrasi) eğitimini ilköğretimde doğrudan üstlenen sosyal bilgilerin ana sermayesi insanın değişimi ve gelişimidir. İnsanın olduğu her yer ve her süreç sosyal bilgileri doğrudan etkilemektedir. Bu süreçler günümüz dünyasına yön veren olguları kapsamaktadır. Çağımızın gerektirdiği üst düzey yaşam ve düşünme becerilerine sahip insanları yetiştirmek, sosyal bilgiler eğitiminin de ana hedeflerinden birisidir (Yelken, 2010). Bu hedefin gerçekleşmesi pasif değil aktif yurttaşlar yetiştirmekle mümkündür. Sosyal bilgiler programının asıl hedefi de uzak ve yakın çevresindeki her türlü sosyal, kültürel, siyasi ve ekolojik gelişmelere duyarlı toplumsal yaşamda etkin demokratik vatandaşlar yetiştirmektir (Uğurlu, 2009). Öyle ki yürürlükteki sosyal bilgiler öğretim programının 17. ve son genel amacında 7. sınıf sonunda öğrenci “insanlığın bir parçası olduğunun bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir” denilmektedir. Kuşkusuz öğrencilerin bu amaca ulaşması sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve onları yetiştiren akademisyenlerin de aynı duyarlılığa sahip olmasıyla mümkündür. Sosyal bilgiler öğretiminde bireyin toplumsallaşması, içinde yaşadığı toplumun ve dünyanın nitelikli bir parçası olması amaçlanmaktadır. Bu durumda vatandaşlık ve insan hakları kavramları öne çıkmaktadır. Vatandaşlık ve insan hakları birbiri ile sıkı ilişki içinde olan kavramlardır. Bilindiği gibi Fransız İhtilali’nde yurttaş ve insan hakları ayrı başlıklar altında ilan edilmişti. İlkindeki siyasi vurguyla devlet, sonrakinde

evrensellik ön plana çıkmaktadır. Her iki kavramın kapsamında da insanın bir birey olarak sahip olduğu haklar ile toplumun bir parçası olarak üzerine düşen görevler vardır (Akdağ ve Taşkaya, 2010). Ancak insan hakları yalnızca hukuksal boyutu olan bir alan değildir. Birçok disiplini, bilim dalını ilgilendiren; onların sağladığı bilgi ve verilerden yararlanarak yeni ve özgün bir sentezle sorunları ele alan disiplinler arası bir alandır. İnsan hakları eğitiminde bilgi boyutu önemli olmakla birlikte, tutum ve davranış boyutu daha önceliklidir. Çünkü bilginin yaşantıya aktarılmadığı sürece çok fazla anlamı yoktur (Merey, 2009). Örneğin demokrasinin, hukukun ilkelerini ve kurallarını bilip tutum ve davranışlarıyla göstermeyenlerde olduğu gibi... Esasında eğitimin yalnızca davranış değişikliğiyle tanımlanması artık yeterli görülmemektedir. Önemli olan davranış değişikliğini kalıcı kılacak bilgi, anlayış, değer, inanç, tutum ve varsayımların da birbiriyle tutarlı biçimde değiştirilmesidir (Şimşek, 2009). Böylece eğitim salt bir şeyleri elde etme, hep bir şeyleri başka şeyler için isteme aracı değil kendi içinde değerli olacaktır (Büyükdüvenci, 2001).

Bir ülkenin kanuni ve siyasi ilkeleri vatandaşlık eğitimi kapsamında verilir. Vatandaşlık eğitimi, ülkenin siyasi ve kanuni sistemine uygun bilgi, tutum, inanç, değer ve davranışları içerir (Akbaş, 2008). Vatandaşlık kavramı, anne-babanın uyruğuna, üzerinde dünyaya gelinen ülkeye veya yasaların gerektirdiği belli şartları taşıyıp taşımamaya bağlı olarak belirlenen ve kişilerin hangi devlet veya millete bağlı olduklarını ifade eden kimlik olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Acar, 1997). Bu tanımda vatandaşlık bir uyrukluk, bir devlete olan aitlik bağı olarak ele alınmaktadır. Vatandaşlık kavramı, her aitlik durumunun gerektirdiği gibi birey ve devletin karşılıklı hak ve ödevlerini ihtiva etmektedir. Pasaportun bile I. Dünya Savaşı'ndan sonra kullanıldığı hatırlanırsa Antik Yunan, Roma ve Rönesans kent yurttaşlığını saymazsak, çağdaş anlamında vatandaşlık denen olgunun Batıda modernitenin sonucu ulus-devlet yapısıyla beraber ortaya çıktığı gerçeği akla gelmektedir. Bu yönüyle yurttaşlık Aydınlanma ile doğrudan ilgilidir. Aydınlanma modern Batı uygarlığı tarihinde esasında yurttaş inşa etme veya yaratma projesidir. Bu proje "kul olan insan"dan "yurttaş insan"a; "Tanrı'nın Devleti"nden "Vatandaşların Devleti"ne doğru bir ilerlemedir. Denilebilir ki "vatandaşlık" uyrukluğuna-tabiiyeti somut asillerden alıp soyut anonim devlete devreden modern-demokratik bir kavramdır. Fransız Devrimi, tarihte ilk kez halk egemenliğine dayanan ulusal devleti sağlam temellere oturtmak için vatandaşlık eğitimini çok etkili bir araç olarak kabul etmişti. Onun için devrim "dinsel eğitim" yerine

“ulusal eğitim”i hem bir hak hem de bir yükümlülük olarak düzenledi (Kara, Topkaya, Şimşek, 2012). Türkiye’de de 1935’te programlara da yansıtacağı üzere 1931 CHP programına “kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik yurttaş yetiştirmek” amaçları koyulur (Şimşek, Küçük, Topkaya, 2012). Ancak kapitalizmle doğrudan ilişkili modern devletlerin yapısında kilit bir konumda olan yurttaşlık, sanayileşme sonrası devlet-yurttaş denklemini kurmakta yetersiz kalan ulus devletin son yirmi yıldan bu yana içine düştüğü meşruiyet krizine bağlı olarak tartışmanın odağına taşınmıştır (Gündüz ve Gündüz, 2007). Buna karşın bazıları emperyal sistemler hesabına görece zayıf yeni ulus-devletleri sindirmeye çok hevesli görünse de dünyada ulus-devlet çağının henüz geçmediği de görülmektedir. Öte yandan Fransız düşünür Paul Virilio’nun “modern-sonrasının en belirleyici deneyimi” olarak nitelediği son yıllarda tüm yaşam alanlarına işleyen “hızlanma” (Virilio, 2007) devrinde hiç de iç açıcı görünmeyen yeni gelişmeler (mülteci göçleri, insan kaçakçılığı, ulus ötesi şirketlerin zorlamaları vb.) klasik ulus-devlet yapılarını ve onların taşıdığı düşünülen modern değerleri tartışma konusu haline getirmektedir. Mesela küreselleşen terörizm ile mücadelenin zorluğu; büyük devletler arasındaki konjonktüre göre değişen yapay veya gerçek kutuplaşmaların yarattığı tehditler ulus devletleri yine büyük devletlerin kontrolündeki güvenlik örgütlerine katılmaya zorluyor. Bu durum güçsüz ulus devletlerin zaten zayıf olan demokrasilerini ve buna bağlı olarak insan hakları ve özgürlüklerini hatta ulusların bin bir güçlükle oluşturdukları milli servetlerini aşındırmaktadır.

Tüm aksi yöndeki gelişmelere rağmen yurttaşlığın dünya gündemine yeniden taşınması, özellikle demokratik toplumların totalitarizmi çağrıştıran uygulamalarının artmasına bağlanmaktadır. Bazı yorumlara göre modern devlet müdahale etmediği hiçbir mahrem alan bırakmamış, yaşamın her alanında kendisine bağlı kıldığı bireyi adeta bir sosyal kukla haline getirmiştir (Yıldız, 2002). Bu minvalde günümüz liberal demokrasisinin maruz kaldığı gerek yapısal ve gerekse dönemsel baskılar, hepimizi, vatandaşlık ve insan haklarını ve bunların eğitimini yeni baştan düşünmeye sevk etmektedir.

Modern dönemin geleneksel sert merkezîyetçi otoriter devlet anlayışında üstyapının her uygulaması karşı çıkılması mümkün ve hatta doğru olmayan muhakkak “Yüce Devlet”in ve onun yanılmaz, şaşmaz liderinin; tek adamın veya tek partinin isabetli kararlarının neticesi olduğuna tam iman edilirdi. “İyi Vatandaş”ın bunun tersini düşünmesi veya

yabancılardan destek alması “vatana ihanet” olarak algılanırdı. Günümüzde bu anlayış tamamen değişmiştir. Küresel dünya, sadece “uluslararası veya devletlerarası” olmaktan çoktan çıkmıştır. İnsanlar, kurumlar, meslek örgütleri ve STK’lar arası hâle gelmiştir. Öğrenci değişim programlarıyla geleceğin dünyası daha küçük “global köy” haline getirilmeye çalışılmaktadır. Bir zamanlar yalnızca burjuva sınıfının ayrıcalığı olan ulaşım, iletişim, bilgi kitleselleşmiş, işçi sınıfının eylem pratiği ise evrenselleşmiş veya çevrimiçi dünyada medyatikleştirilmiş ve romantikleştirilmiştir. Bununla birlikte siyasal demokratik birikim aşınarak politika elitler arasında gerçekleşen “kirlili bir oyun” a çevrilmiş ve temiz kalmaları öğütlenen milyarlarca insan depolitize edilmiştir. Duverger’in ifadesiyle muhalifler “hasta ruhlu kimseler ya da bir parça sağlıklı kimseler” sayılmaya başlamıştır (Duverger, 2006). İngiltere gibi demokrasinin beşiği kabul edilen bir coğrafyada bile Cambridge Üniversitesi’nden Skinner’ın tespitiyle birey-devlet dengesi bozulmuş, dengenin vatandaşların özgürlüğünden uzaklaşarak devlet otoritesi gitgide daha da keyfileşen biçimlere kaymıştır. Serbest piyasanın zaferi ve onun doğal sonucu olarak sendikacılık hareketlerinin çöküntüye uğraması, işgücünü işverenlerin keyfi güç kullanımına daha bağımlı kılarken, art arda gelen hükümetleri de çok uluslu şirketlerin şantajına maruz bıraktı (Skinner, 2011). Türkiye’de ise her şeye hâkim olan ve her şeyi kontrol eden devlet imgesi, Jön Türklerden kalan bir miras olarak, günümüzde de yaygınlığını ve güçlü etkisini korumaktadır (Özlem, 2002). Ancak bu imge sürdürülebilir olmaktan uzaktır.

Gezi olayları esnasında yaşanan insan hakları ihlalleri medyanın bu ihlalleri yansıtmadaki gönülsüzlüğü, hatta görmezden gelmesi sosyal medyayı vatandaşların, öğrencilerin gözünde daha güvenilir bir alternatif bilgi ve tabii ki paylaşım kaynağı haline getirmiş ancak bu defa da tamamen denetimsiz bu alan öğrencileri dezenformasyon ve manipülasyon dahil her türlü tehlikelere açık kılmıştır. Medya ve resmi kuruluşların vermediği veya tarafgirlikle sansürlediği bilgiler onlara olan güveni zedelemiştir.

İletişim imkânlarının son derece geliştiği ve haberleşme seçeneklerinin inanılmaz sayıda arttığı bir zamanda toplumsal gelişmeleri medya tröstleriyle, bürokratik aygıtlarla ve şiddet gücü ile bastırmak veya saklamak nerdeyse imkânsız hale gelmiştir. Eğer kurumlar kısa vadeli amaçlar için imkânsız olanı zorlamaya kalkarlarsa bu zorlama meşruiyetlerine gölge düşürmekle kalmayacak, bundan daha vahimi

vatandaşları tamamen denetimsiz tehlikeli alternatiflere kanalize edecektir. Burada yapılması gereken twitter, facebook, youtube sitelerine erişim engeli gibi alternatifleri de ortadan kaldırma yoluna giderek sürdürülemez bir kapalı sistem inşa etmek değil, hatalardan derhal vazgeçmektir. Ülkeler ayakta kalmak için olgusal sosyal değişime bilinçli kurumsal bir değişimle ayak uydurmak zorundadırlar (Gencer, 2008). Zira akıl dışı baskı ve totalitarizm ile toplumun zapturapt altına alınmasını anlatan George Orwell'in ütopyik romanı 1984'ü gerçek haline getirmek mümkün değildir. Bütün bombaların kapalı sisteme dayalı olarak yapıldığı, tüm dünyada kapalı otoriter sistemlerin birer birer yıkıldığı, açık sisteme sahip ülkelerin ise geliştiği bilinen bir gerçektir. Geriye Kuzey Kore gibi birkaç devlet kalmıştır ki onların da halkları yoksullukla boğuşurken en çok ürettikleri şeyin nükleer bomba olması tesadüf olmasa gerektir.

1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı günümüz dünyasında ve Türkiye özelinde vatandaş, birey-devlet ilişkilerini etkileyecek derecede ortaya çıkan Gezi Parkı olayları, Wikileaks belgeleri, uluslararası skandal dinlemeler, "Arap Baharı" olarak adlandırılan Ortadoğu'daki rejim değişiklikleri gibi bazı siyasi, sosyal ve tarihsel gelişmeleri toplu bir kuramsal okumaya tabi tutmaktır. Bundan maksat sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi sahasında çalışan akademisyenlerin ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaşanan yeni gelişmeler karşısında alacağı tavrı ve yeniden şekillenmekte olduğu görülen birey-devlet ilişkilerinin-sosyal bilgiler öğretmeni yetiştiren ana bilim dalı da dâhil- akademik programlara nasıl yansımaları gerektiğini tartışmaya açmaktır. Zira grup ve devlet hukukunun zıtlıştığını gösteren bu gelişmeler son dönemlerde "yeni bir vatandaşlık tipinin ortaya çıktığı" yönünde incelenmeye değer çıkarımlara neden olmuştur.

Konu alanı olarak sosyal bilgiler birçok sosyal bilim (sosyoloji, siyaset bilimi, hukuk, antropoloji, sosyal psikoloji vb.) dalından beslendiği için bu bilimlerin konularını teşkil eden güncelliği okuması ve yorumlaması sosyal bilgiler eğitiminin amaçlarının gerçekleşmesi açısından önem taşımaktadır. Nitekim demokrasi kültürünü benimseyen, demokratik yurttaşlık hak ve görevlerini içselleştiren, insan onurunun insan haklarından ayrılmayacağına bilincinde olan ve nihayetinde toplumsal gelişmelere karşı hassas ve duyarlı, etkin "iyi vatandaş" yetiştirmek sosyal bilgiler

eğitiminin en büyük görevini-amacını oluşturmaktadır. Kaldı ki yurttaşlık insanların kendi akıllarını kullanması, dünyayı algılayışlarında aklı merkeze almaları, kendilerini ve toplumu ilgilendiren konulara ilgi duymaları, sosyal yaşamın her alanına katılmaları gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Binaenaleyh yurttaşlık aklı ve özgür bireyi merkeze alan bir Aydınlanma projesidir. Çağdaş demokratik devletlerin tamamının yurttaşlık eğitimine özel bir önem vermelerinin nedeni de budur (Gündüz ve Gündüz, 2007). Sosyal bilgiler dersinin insan aklını ve bilgisini temel hareket noktası yaparak çağdaş yurttaşları yetiştirme ve çağdaş demokratik yaşamın gelişmesine katkı koyma sebebi de aynıdır.

Bu çalışma son iki yıldır yazılı basın dâhil görsel ve sosyal medyada ve siyasal tartışma ortamlarında oldukça fazla tartışılan ancak sosyal bilimsel kuramlar, siyaset bilim, tarih, hukuk bilimleri ve bu bilimlerin sosyolojileri (siyaset, hukuk sosyolojileri) ve felsefi alt dalları (siyaset ve hukuk felsefeleri) bakımından bütünsel bir analizi yeterince yapılmayan söz konusu gelişmeleri sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimine olabilecek etkileri dolayımında değerlendirmek suretiyle alanda bir boşluğu doldurma amacındadır.

2. Yöntem

Gezi Parkı olayları, wikileaks belgeleri, uluslar arası skandal dinlemeler gibi somut gelişmeleri sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi çerçevesinde analiz etmeyi amaçlayan bu betimsel çalışma, model olarak nitel karakterli olup, veri toplama tekniği açısından da doküman incelemesi desenindedir. Doküman incelemesi, “nitel araştırmada çalışılan problemle ilgili yazılı, görsel materyal ve malzemelerin araştırmaya dâhil edilmesi” olarak tanımlanmaktadır. Bu tür çalışmalarda, toplanan (ulaşılabilir) veriler sayılara indirgenmez. Asıl amaç, araştırılan konu ile ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006. s. 48). Bununla birlikte bu çalışmada betimsel tanımlamayla yetinilmemiş aşağıdaki tabloda belirtilen felsefe, bilim ve sosyoloji dallarının kuramsal çerçevesine göre oluşturulan şablonla derinlemesine inceleme ve yorumlama ile belli bir senteze ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma verileri hem olayların vuku bulduğu zamanlarda hem de iki yıl gibi hadiselerin sıcaklığını kaybettiği zamanlarda araştırmacı tarafından basın yayın organları dâhil açık erişim kaynaklarından edinilmiştir. Bu, araştırma konusuna iki farklı zamanın perspektifinden

soğukkanlılıkla yaklaşmayı ve ele almayı sağlamaya yardımcı olmuştur denilebilir. Nitekim doküman incelemesi, bir araştırma problemi hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizini olanaklı kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2002, s.140-143).

Neticede bu çalışma için en uygun araştırma modelinin nitel araştırma olduğu düşünülmüştür. Bu amaçla temel siyaset, bilgi, hukuk ve tarih bilimi, felsefeleri ve sosyolojilerinin temel varsayım ve kuramlarını ihtiva eden kitap, makale ve kongre bildirileri; sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi alanında yerli ve yabancı literatür de çalışma amacına yönelik olarak taranmıştır.

Tablo 1: Kuramsal Çerçeve

Siyaset Felsefesi	Siyaset Bilimi	Siyaset Sosyolojisi
Hukuk Felsefesi	Hukuk Bilimi	Hukuk Sosyolojisi
Tarih Felsefesi	Tarih Bilimi	-
Bilgi Felsefesi	-	Bilgi Sosyolojisi

3.Tartışma

Amerikalı eğitimci ve düşünür John Dewey, demokrasinin sadece bir yönetim biçimi olmayıp, bunun çok daha ötesinde bir şey olduğunu ileri sürer. Dewey, bir toplumda var olan demokrasinin ölçüsünün, farklı sosyal grupların birbirlerini dışlamak yerine, benzer hedef, değer, amaç ve anlamları paylaşma ölçüsü olduğunu savunur (Dewey, 1996). Demokrasi, ancak ona yürekten inanmış ve onun gereklerine uygun bilgi, beceri ve tutumlarla donatılmış insanların varlığıyla sürdürülebilir. Demokrasi özünde insan iradesine inanır ve güvenir. Demokrasinin temel dayanaklarından birisi de insanların mantıklı, doğru, yerinde ve bağımsız karar alabileceği sayılıdır (Doğanay, 2006). Aslında burada yurttaş-bireylerin içinde yer aldıkları toplumu anlayıp açıklayabilme ve gereğini yapabileme kapasitesine haiz oldukları kabul edilmektedir (Gündüz ve Gündüz, 2007). Şüphesiz “Çoğunluk azınlıktan daha az yanılır” kabulüne

şöyle veya böyle dayanan demokrasinin temelini çoğunlukçuluk değil ortak bir kültüre referansta bulunabilecek çoğulculuk teşkil eder. Kısacası meşruluğun temelinde oydaşma (consensus), yani rıza birliği yer almaktadır. Oydaşma belirli bir toplumda var olan duyguların, çıkarların ve inançların birliğini ifade etmektedir (Vergin, 2012). Ancak toplumda gerçekten mutlak bir oydaşma var mıdır veya olması mümkün müdür? Sorusu karşımıza çıkmaktadır. Toplumun çeşitli çıkarların çekiştiği bir alan olduğunu belirten Sezer, toplumun kendisinin çıkar gruplarına bölündüğünü, bu durumda da ‘toplum çıkarı’ olarak savunulmanın bazı kesimlerin özel çıkarlarından başka bir şey olmadığını vurgulamaktadır (Sezer, 2011). Demek ki özel çıkarlardan ve gruplardan soyutlanmış “saf (pure)” mutlak bir toplum çıkarı olamayacağına göre oydaşma veya ortak toplum çıkarından maksat sosyal grupların itirazlarının sistemin işleyişini bozmayacak derecede asgari (minimum) düzeyde tutulabildiği, dönemin akliselimi hakkındaki bir algı yönetimidir. Mutlak bir benzerliğe ve ayniyete dönüşmeyecek şekilde (çünkü yurttaşların aşırı benzerliği de aşırı farklılık kadar zararlı olmaktadır. I. Dünya Svaşı sonrasında kurulan bütün faşist ve diktatöryal rejimler sistemli propagandaları ile vatandaşlarını aşırı benzer hale getirmeleriyle ayakta kalabildiler.) devlette belli ölçülerde bir birlik (homojenite) gereklidir. Siyasal bilimcilere göre de meşruiyetin en önemli işareti müşterek bir kültürün yaratılabilmesidir. Aksi takdirde meşruiyet krizleri kaçınılmaz olacak, çok farklı kültür kodlarına sahip olan gruplar statülerini tehdit altında görerek devlete itaat etmekten kaçınacaklardır (Toku, 2005). Örneğin 2013 Mayıs ayı sonunda başlayıp Haziran ayı boyunca bütün Türkiye’de devam eden İstanbul Taksim Gezi Parkı olayları* dünyadaki benzerlerinin aksine ekonomik kaygılarla değil; yaşam tarzlarını tehdit altında gören/algılayan neoliberal şartlarda yetişmiş gençlerin sivil itaatsizlik eylemi halinde gelişti. Siyasi iktidar bu olayları iç ve dış faiz lobisinin komplosu olarak telakki edip dış faktörlere aşırı yüklemeye yapan klasik muhafazakâr bir tavırla güvenlik merkezli bir sorun olarak algılarken birçok yazar ve akademisyen modern siyasetin postmodern sosyolojiyi anlamadığının ve de yönetemediğinin göstergesi saydı (Bulaç, 2013). Gerçekten de Avrupa Birliği uyum sürecinde tesis edilen kurumlardan biri olan Türkiye İnsan hakları Kurumu gibi resmi kamu kuruluşu dahi 2014

* Gezi Parkı Olayları, İstanbul Taksim Meydanı’nda bulunan Gezi Parkı’nda yapılmak istenen çevre düzenlemelerine karşı başlamış ve Türkiye’nin birçok iline yayılmış toplantı ve gösteri yürüyüşleridir.

sonu yayımladığı Gezi Parkı Raporu'nda "...kolluk kuvvetlerinin müdahalesinin çoğu zaman orantılı bir müdahalenin sınırlarını aştığı görülmektedir." tespitinden hareketle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatlarına gönderme yaparak ifade özgürlüğü konusunda devletin yalnızca negatif değil; pozitif yükümlülüklerinin de bulunduğu dikkat çekmektedir. (Türkiye İnsan Hakları Kurumu, 2014) Tarihçi Şükrü Hanioglu'na göre ise Taksim Gezi Parkı'nda modernitenin büyük anlatılarını (mega söylemlerini) sorgulayan gençler vardı (Hanioglu, 2013). Postmodernizm zaten modernitenin hükmedici büyük anlatılarına karşı koymayı da ifade eden bir kavram. Nietzsche'nin düşüncelerinden ilham alan postmodern düşünce benimsemiş olduğu radikal tarihselciliğin bir sonucu olarak evrensel iyi düşüncesini reddettiği için var olan düzeni kendisine göre değerlendirebileceğimiz siyasal bir öneri de sunmaz. Böylece siyaset felsefesine kapılarını kapatır (Küçükalp, 2011). Bu ise nihilist bir kriz demektir. Gezi olaylarını, felsefi yorumları bir kenarda tutarsak, liberal demokrasinin yapısal krizlerinden biri saymak siyaset sosyolojisinin yaklaşımlarına uygun düşer. Çünkü bu olaylarda liberal demokrasinin hangisinin diğeri üstünde öncelik sahibi olduğu sorununu çözmekte yetersiz kaldığı iki meşruluk kaynağı olan: insan hakları ve halk egemenliği kavramlarının çatışması söz konusudur. Vergin'e göre bu iki kavram birbirleriyle çelişki arz etme istidadı da taşımaktadır. Bu nedenlerle Habermas demokrasi tipleri tasnifinde "müzakereci demokrasi"nin liberal ve cumhuriyetçi demokrasilerden üstün olduğunu savunmaktadır (Vergin, 2012).

Yurttaşlık kavramının oluşturduğu hukuksal-siyasal bağ bugün değişmekte olan devlet-birey ilişkisini çözümleme ve karşılama yetersiz kalmaktadır. Bu yeni durumu kavramakta geç kalan kanun koyucu üstelik eski normlar üzerinden kanuni düzenlemelerle "yeni bir nesil" oluşturma gayreti göstermektedir. Hukukun bir "sosyal mühendislik" veya hukuk mühendisliği aracı olarak kullanılması modern devletlerin önem verdiği bir konudur. Ancak hukuk sosyolojisi yapılmadan hukuk mühendisliğine soyunmak toplumsal barışı tehlikeye atabilir. İşte çok genç bir bilim dalı olan Hukuk sosyolojisi kanun koyucuya kanunları dilediği gibi yapmada hür bulunmadığını, devlet hukukunun yanında grup hukukunun varlığının dikkate alınma zorunluluğunu ortaya koyar (Gürkan, 2012). Konumuz açısından bizi doğrudan ilgilendiren ise grup ve devlet hukukunun zıtlığı son dönemde "yeni bir vatandaşlık tipinin ortaya çıktığı" yönündeki yorumlardır (Keyman, 2013). Eleştirilerini korkusuzca veya kimilerine göre

“pervasızca” her ortamda ifade edebilen yeni nesil genç insanların dijitalleşen dünyada otoriteyle ilişkilerinin bileşenleri ve mahiyeti değişmeye başlayınca, artık “eski” demekten kendimizi alamadığımız, eski vatandaş-devlet ilişkileri de değişmeye yüz tutmuştur. Dikkat çekici bir örnek verilecek olursa: Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi’ni 2013’te birincilikle bitiren öğrenci mezuniyet töreninde “eğitime yetemeyen, yetişemeyen akademisyenlersiniz” diyerek hocalarını eleştirmesi gazetelere haber oldu. Gezi Parkı olaylarını da ‘herhangi bir anlam içermeyen rastgele dalgalanmalar’ dan biri (Wallerstein, 2013) saymaz isek, yeni vatandaş-devlet ilişkilerini muhafazakâr kitlelesel gücü dolayısıyla resmi yerel devlet gücünü arkasına almış modern eski kuşaklarla; neoliberal çatı altında çevre, birey ve kadın hakları amacıyla kümelenen, küreselleşen dünyada uluslararası kamuoyunu dolayısıyla büyük devlet güçlerini arkasına alabileceğini gören postmodern yeni kuşaklar arasındaki çekişmeli mücadelelerin belirleyeceğini söyleyebiliriz. Eski sistemin yerini alacak yeni sistemin doğası hakkındaki büyük fikir ayrılıklarının bu mücadeleleri beslediği açıktır. Toplum ve devlet birbirlerine karşı yeni ayrıcalıklar, haklar kapma peşindedir. Ama bu defa da-Dimyata pirince giderken eldeki bulgurdan olma durumu- eski kazanılmış hakların tehlikeye girme ihtimali herkesi, bütün tarafları korkutmaktadır. Yeni ayrıcalıkların kazanılmasının veya bazı hakların kaybedilmesinin bedelinin ise toplumsal çalkantılar ve çatışmalar olacağı da açıktır (Sezer, 2011).

Son gelişmelerde en ilgi çekici olansa modern ulus devletlerin modernizm adına yıllarca mesafeli davrandığı muhafazakâr kitlelere dayanarak varlıklarını korumaya çalışırken; emperyal büyük devletlerin korkunç sicillerine rağmen demokrasi, özgürlük, insan hakları gibi kavramların özlerinde taşıdıkları varsayılan cevherlerin övgüsünü yaparak ulus-devletleri bu kavramlar üzerinden baskılamak için yaşam standartları yüksek neoliberal genç kuşakları desteklemesi oldu. Aynı büyük devletler Mısır’da ilk defa demokratik bir seçimle gelmiş meşru lideri Cumhurbaşkanı Muhammed Morsi’nin askeri bir darbeye devrilmesini memnuniyetle karşıladılar. Hatta bazı Batılı yazarlar “Bazen demokrasi darbeye gelir” başlıklı yazılar kaleme aldılar (Cavendish, 2013). Öte yandan Mısır, Tunus, Libya ve Yemen Diktatörlerinin Facebook, Twitter gibi sosyal medya üzerinden örgütlenen genç muhaliflerce yıkılması, demokratik yollarla iktidara gelmiş Türkiye’nin meşru siyasilerini dahi etkiledi. Siyasi iktidar Taksim olaylarının Tahrir olaylarına benzetilmesini istemediği gibi muhtemel benzerlikleri önlemeye de gayret etti. Sosyal medya üzerinden

örgütlenen yeni kuşakları engellemek, belki de gözünü korkutmak ama kesinlikle otoritesini zorlamak isteyen eski nesil olarak İktidar, resmi organları harekete geçirdi: İzmir polisinin başvurusu üzerine savcılık işlem başlatmış ve İzmir 20. Asliye Ceza Mahkemesi 5 Haziran 2013 günü “gezi eylemcilerini yönlendirici ifadeler yazdıkları iddiasıyla 38 kişiyi gözaltına alma kararı vermiştir. Hürriyet gazetesi bu olayı 6 Haziran 2013 sayısında “Sosyal Gözaltı” manşetiyle okuyucularına duyurmuştu. 17 Temmuz 2013 gibi eylemlerin çoktan sona erdiği bir tarihte ise İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Balıkesir ve Manisa’da çok sayıda gezi eylemcisi gözaltına alındı ve bir kısmı da tutuklandı. Bu durum Türk siyasetini mağdurluk psikolojisinin belirlemeye devam edeceğini göstermektedir. Oysaki politik psikoloji çalışan bilim insanları “ Ülke içi siyaset mağduriyet temeline oturtulduğunda bölünme kaçınılmaz olur” ikazını yapmaktadır. Çünkü kendilerini sürekli haklı gören mağdurlar “öteki” ile empati kuramazlar (Çevik, 2010). İbn-i Haldun şef/devlet otoritesini kabule ve saygıya bağlı olarak açıklamakta, zorlama ile otoritenin sağlanmasının uygun olmadığını 600 yıl önce yazmaktadır (İbni Haldun’dan aktaran Işıktaç, 2013). Yaşanan iletişim devriminin sosyal-siyasal sonuçlarını teknolojiyi icat eden ülkelerden önce Türkiye’de ve özellikle “Arap Baharı” olarak adlandırılan Ortadoğu’daki gelişmelerde okumak bizim kadar Batı için de önemli bir deneyim olmaktadır. Tarihte de benzer süreçleri görmek mümkündür: Barut feodal sülalelerin hâkim olduğu Çin’de bulunmuş fakat feodal Avrupa’da kaleleri yıkmıştır. İnsanlık tarihinde karasabanın yerine demir pulluğun geçişi, yaban hayvanlarının evcilleştirilmesi üretim tarzında köklü değişikliklere yol açmış ve sosyal sistemleri alt üst etmişti. Köleliğin kaldırılmasının bile ancak teknolojik ilerlemelerle mümkün olduğu söylenebilir. 18. yüzyıldan bu yana büyük bilimsel buluşlar peş peşe teknolojik devrimlere yol açmış; bunlar ise neticede sosyal ve siyasal devrimlerin temelini atmıştır. Ancak yeni buluşlar toplumsal tabanını oluşturmadan veya bulmadan sosyal değişimlere sebep olamamıştır. Örneğin; barut, merkantil burjuva ve köylü sınıfıyla birleşmeden siyasal ve sosyal değişimlere yol açamamıştır. Günümüzde bilimsel bilginin eşliğinde teknolojiyle mekân ve zaman sınırlarını aşarak “sanal gerçeklik” âleminde yaşamaya başlayan insan kendisiyle, başkalarıyla ve bilgiyle olan ilişkilerini temelden değiştirmiştir. Yüz yüze ilişkiler ortamında ancak yurttaş (citizen) olabilen insan, teknoloji sayesinde artık ağdaş (netizen) boyutuna sıçramıştır. Eğer isterlerse toplumun tüm bireyleri tarihte benzeri görülmemiş şekilde kendilerini ifade etme imkânına sahiptirler. Bu konuda çeşitli araştırmaları bulunan Betül

Çotuksöken'e göre bu bağlamda yöneten-yönetilen ayırımı neredeyse olanaksız hale gelmiş, "karar verici" olmak artık belli bir kesimin ayrıcalığı olmaktan çıkmış, ona göre her türlü ayrımcılık, özellikle cinsiyetçi ayrımcılık gücünü yitirmiştir. Artık çocuklar da, gençler de, kadınlar da vardır (Çotuksöken, 2013). Ancak Türkiye'de aile içi şiddeti önlemeye yönelik yasal ve idari düzenlemelere rağmen kadın cinayetlerinde son bir yılda yüzde 14.2 artış gerçekleşti (Milliyet, 2013). Bu olumsuz gelişmeler hukukun toplumsal sorunları bir çırpıda çözebileceğine olan yaygın inancın ve yukarıdaki iyimser görüşlerin yanlışlığını göstermektedir. Ayrıca acı deneyimlere karşın, hukukun hâlâ birçok insanın ve hatta kanun koyucunun nazarında dilediklerini yapabilecekleri bir mekanizma olarak telakkisinin; yetkililerce konan yazılı hukuk kurallarının her sorunu çözebileceğine inanan pozitivist zihniyetli dogmatik hukukçuluğun problem çözemediğini göstermektedir (Gürkan, 2012). Bu düzenlemelerin toplumsal problemleri arttırıp arttırmadığının ise araştırılması gerekmektedir. Öte yandan "Karar verici" olma ayrıcalığından güçlüler ve onlardan ayrı değerlendirilmesi mümkün olmayan güçlü devletlerin vazgeçmeleri hiç de mümkün görünmemektedir. Teknolojinin her derde deva ilaç olmak öte dursun; araçsal rasyonelitenin veya bilimsel akılcılığın da desteğiyle hizmet ettiği güçlü devlet elitlerinin kontrolünde teknolojist bir silah halinde dejenere olduğu görülmektedir.

Teknolojik rasyonellik iktidarların haksızlıklarını ortadan kaldırmaktan çok onları korumaktadır ve aklın araçsalçı ufku rasyonel türde totaliter bir topluma açılmaktadır. Marcuse'ye göre teknoloji bu evrende insanlığın özgürsüzlüğünün büyük rasyonelleştirilmesini-akla yatırılmasını sağlamakta, özerk, bağımsız olarak yaşamının adeta "teknik" olanaksızlığını kanıtlamaktadır (Marcuse'den aktaran Habermas, 2007). Bertolt Brecht'in bilim toplum ilişkileri üzerine yazdığı Galileo'nun Yaşamı adlı oyununda Galileo'ya söylediği kehanet gerçekleşir gibidir:

"Eğer bilim adamları... Kendilerini yalnızca bilgi için bilgi toplamaya sınırlarlarsa, bilim sakat kalacak ve yeni buluşlar yalnızca yeni dertler getirecektir. Zamanla keşfedilebilecek her şeyi keşfedebilirsin, fakat ilerlemen insanlıktan uzak bir ilerleme olacaktır." (Brecht'ten Aktaran T. Kuhn, 2006).

Dünyada bilim, siyaset, toplum ve insan haklarının karmaşıklaşan ilişkilerinin skandal boyutları Wikileaks * depreminin etkilerinden sonra geldi: ABD Ulusal Güvenlik Kurumu'nun gizli dinleme ve operasyonlarıyla ilgili eski CIA ajanı Edward Snowden'in Guardian, Washington Post gazetelerine ve Alman Der Spiegel dergisine sızdırdığı bilgilere göre demokrasinin beşiği kabul edilen İngiltere günde 600 bin iletişim bilgisini kaydetmektedir. ABD tarafından Almanya'da başbakanlık dâhil devletin bilgisayarlarına sızılmış aylık 500 milyon bağlantı kaydedilmiş durumdadır. Fransız devletinin de kendi vatandaşlarına ait olan bilgilere ulaşım benzer kayıtları yaparak diğer devletlerle paylaştığı ortaya çıkmıştır. Dünya kamuoyuna ısrarla ülkeler arası bir istihbarat savaşı olarak gösterilerek geçiştirilmeye çalışılan bu olay teknolojinin insan haklarını hissettirmeden çığnemesine aracı olmasını kanıtlamanın ötesinde, telefonunuzdan elektronik postanıza kadar her şeyin denetim altında tutulduğu bu sistem yurttaş-devlet ilişkilerini yeniden düşünmeye davet ediyor. Çünkü sadece potansiyel tehlikeli kişi ve grupların değil herkesin her tür sırrını okuyan, çözümleyen, depolayan, başka devletlerle paylaşan dijital-devlet yapılarıyla karşı karşıyayız (Emre, 2013). Bu yapıların kurdukları uluslar-üstü kuruluşlar ise bilgi ve ekonomi tekeli de ellerine almaktadırlar. Dünya Ticaret Örgütü kendi deyimleriyle "tek bir küresel ekonominin anayasasını yama"ya kalkarken Dünya Bankası ve IMF bu hedef doğrultusunda dünyanın her tarafını piyasa ve para ideolojisiyle kuşatmaya almış bulunmaktadır (Zabcı, 2009). Bu nedenle günümüz dünyasının en güçlü seçkinlerinin sözcüsü olan Bill Clinton tarihte ilk defa iç ve dış politika arasında bir farkın kalmadığını ilan edebilmektedir (Bauman, 2010). Son dinleme ve gizli kayıt olaylarında devletlerin kanunsuz olarak ulaştıkları bilgileri birbirleriyle paylaşmaları bu yargıyı doğrulamaktadır. Ulaşım endüstrisinin muazzam gelişimiyle artık yalnızca tarihin değil "coğrafyanın sonu"ndan bahsedenler "uzak", "yakın", "iç", "dış" ayrımlarının sona erdiğini bağırırmaktadırlar. Görüldüğü gibi ulus devletler dünyasından küresel dünyaya, modernist düşünce çizgisinden postmodernist bir düşünce çizgisine geçerken birey ve toplumu, onların devletlerle ilişkilerini bildik

* Wikileaks, kaynaklarının gizliliğini koruyarak hükümetlerin ve diğer organizasyonların hassas belgelerini yayınlayan İsveç merkezli bir uluslararası organizasyon olarak bilinmektedir. Vikipedi'nin kaynak göstermeden verdiği bilgilere göre: Wikileaks'in Çinli muhaliflerin yanı sıra ABD, Tayvan, Avrupa, Avustralya ve Güney Afrikalı gazeteciler, matematikçiler ve şirket teknologları tarafından kurulduğu belirtiliyor. Avusturyalı gazeteci ve internet aktivisti Julian Assange'ın organizasyonun sadece görünen yüzü olduğu söyleniyor.

yöntem ve kavramlarla anlamak, çözümlenmek ve çizgisel olmayan kaotik bir geleceğe hazırlamak mümkün olmayacaktır (Kara, 2011). Wallerstein'in son yazdıklarına göre modern dünya sistemi, sistemsel bir kriz içindedir, bunun sonucunda bilgi yapılarımızda da bir kriz söz konusudur. Modern bilgi yapıları krizdedir ve artık bu bilgi yapılarını, dünya hakkında bilgi edinmenin elverişli yolları olarak kullanamayız. Kendi ifadeleriyle "kasırmanın tam ortasında yaşamaktayız" (Wallerstein, 2013).

İnsan haklarının tarihsel olduğunu ve bu nedenle de ebedi olmadığını savunan Marks'a göre ise toplumsal ilişkilerini maddi üretkenliklerine uygun olarak kuran insanlar, toplumsal ilişkilerine uygun olarak da ilkeler, düşünceler ve kategoriler üretirler (Marks, 1992). Gerçi değişen dünyada kapitalizm, egemenliğini; 19.yüzyıl şartlarında yaşamış olan Marks'ın iddia ettiği gibi üretim ilişkileriyle değil, tüketim ilişkileriyle sürdürmekte, işçi artık kapitalizmi üretmek değil tüketerek var etmektedir (Yuvayapan, 2011). Neticede Marks, İnsan ve yurttaş haklarının da belirli bir maddi üretim biçimini ve üretim ilişkilerini yansıttığını ve o ilişkiler gibi ölümlü olduğunu, dolayısıyla tarihsel ve geçici ürünler olduğunu iddia etmişti (Kılıç ve Çetindağ, 2007). Hâlbuki insanların temel ve doğal haklara sahip oldukları ve devletin bu haklara dokunamayacağı ilkesi, liberal devlet sisteminin temel aksiyomudur. Çünkü insanların haklarının kaynağı devlet değil, devletin kaynağı insanların haklarıdır. Devletin varlık nedeni bu hakların korunmasıdır (Toku, 2005). Görünmeyen veya hayali düşmanlarla mücadele uğruna hakları çiğnemek otoritenin meşruiyetini kaybetmesine neden olacaktır. Meşruluğun kaynağına yalnızca gücü, kuvveti konuşlandırmak; biyolojik yaşam için Yaratılış Teorisi'ne inanılsa dahi, sosyal, siyasal yaşam için yalnızca en güçlüünün hayatta kalacağını savunan Sosyal Darwinizm benimsenmiş demektir. Güç masumiyeti ve haklılığı desteklediği sürece meşru kalacaktır.

Bütün dünyanın dinlenmesi ve izlenmesinin güvenlik kaygılarıyla açıklanması zor görünmektedir. Daha çok güvenlik sorunları, kimyasal silah tehditleri, bireysel ve grupsal terörizm yapılacak büyük çaplı işgallerin, hegemonya özelemlerinin hatta emperyalist devletlerce uygulanacak devlet terörizminin bahanesi yapılmaktadır. Bağımsız kaynaklara göre 1 milyon insanın ölümüyle sonuçlanan 2003'teki Irak işgali Saddam Hüseyin'in kitle imha silahlarına sahip olduğu ve bunun ABD ve İngiltere'nin güvenliğini tehdit ettiği gerekçesiyle yapılmıştı. Ancak Irak'ın böyle silahlara sahip olmadığı ortaya çıkmıştı. Bahsi geçen devletler, bu durumda savaşa

girmelerinin esas sebebinin zulüm gören insanları zorba yönetim sisteminden kurtarıp, daha barışçı ve demokratik bir Ortadoğu yaratmak olduğu savına sarıldılar. İlginç olan bütün bunlara rağmen kendi kamuoylarının işgale yönelik desteklerini %38'den %58'lere yükseltebilmiş olmalarıdır (Kağıtçıbaşı, 2010). 21.yüzyılı geleneksel (konvansiyonel) toprak işgalleriyle açan yeryüzü egemenleri Irak Savaşı'ndan 10 yıl sonra kendi yurttaşları da dâhil herkesin özel ve gizli bilgilerine erişerek belki de işgallere razı, destek ve kayıtsız olmalarının bedelini insan haklarını ihlal ederek ödettirmektedirler. Ünlü Fransız sosyal bilimci Duverger "gizli kaydetme sorunu" başlığı altında yıllar önce değindiği bu konuda **bütün devletlerde bir polis devleti olma eğiliminin görüldüğünü** ifade etmişti. O, kuruluşu noksansız bir devlette propaganda ve inancın daha önemli olduğunu; güç ile müeyyidenin sadece ikinci dereceden bir önem taşıdığını savunarak şöyle demişti: "Her çeşit iktidar, şiddetin ve inancın bir alaşımıdır. Bunun ne kadarı inançtır, ne kadarı şiddettir, bu ölçülebilir bir şey değildir. (Duverger, 2006). Herhalde inancın ve propagandanın temelini oluşturan sistemli bilgi kaynaklarının teşkilinde ve dahi manipülasyonunda gizli bilgilerin toplanması 'şiddet' ten daha az önemli olmamak üzere büyük önem taşımaktadır.

Aslında kapitalizmin özgürlükleriyle demokrasinin özgürlükleri arasında sürekli bir gerilime tanık oluyoruz (Barber, 1995). Çünkü kapitalizm geleneksel ulusal ve demokratik muhtevasıyla bağlarını koparmıştır. Bugün gerçekten dünya ölçeğinde olan şey yurttaşlık değil kapitalizmdir. Modern ulus-devletin oluşumu, kapitalizmle demokrasi arasındaki gerilimin çöküntüye yol açmasını önlemişti. Şimdi sorun uluslararası arenada, ulus-devletle karşılaştırılabilecek etkili bir hukuk devletinin ve demokrasi güvencesinin olmamasıdır. Ulus ötesi bir refah devleti de bulunmamaktadır. (Strâth, 2011)

3.1.Gezi Olaylarının Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimine Etkileri

Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitimi arasında çok sıkı ve birbirini belirleyici ilişkiler bulunmaktadır. Bilindiği gibi vatandaşlık birey, devlet arasındaki ve bireylerle resmi toplum arasındaki ilişkilere göndermede bulunan bir kavramdır. Vatandaşlık eğitimi ise temel olarak bir demokrasi içerisinde sorumlu ve etkin bireyleri katılımcı olarak hayata hazırlamakla ilgilidir. Kaldı ki bugünün küresel bağlamında modern

vatandaşlığın dört alanı kabul edilen sivil, politik, sosyo-ekonomik ve kültürel boyutların birbirleriyle olan karmaşık etkileşimi veya karşılıklı bağımlılığı ortadadır. Bu alanların birinde gerçekleşen değişim diğer alanları da etkilemektedir. Gezi olayları her ne kadar bir çevre meselesi olarak ortaya çıkmışsa da kolluk kuvvetleri ve elbette siyasilerin de tutumlarıyla vatandaşları ve dolayısıyla vatandaşlığın sivil ve politik alanını doğrudan etkilemiştir. İfade ve protesto özgürlüklerinin elinden alındığını düşünen milyonlarca insan Türkiye genelinde gösterilere katılmıştır. Olaylarda sekiz sivil vatandaş ve iki güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiş 8163 kişi yaralanmıştır. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Gezi_Parkı_protestoları)

Ülkelerin vatandaşlık anlayışı, başlangıçta düzene uyan “uslu” davranışlar sergileyen sorumlu vatandaş yetiştirmektir. Küresel gelişmeler, vatandaşlığın boyutlarını değiştirmiştir. Sadece ülkesine karşı sorumluluklarının bilincinde olmak yeterli görülmemektedir. Bütün insanlığa karşı kendisini sorumlu hisseden, evrensel bilince sahip vatandaşların yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu özelliklere sahip olan “Küresel vatandaş”, aynı zamanda olaylara dünya veya insanlık gözüyle bakan evrensel bir kişiliktir. (Kan, 2009) Konumuzu oluşturan Taksim Gezi Parkı protestoları küreselleşen dünyada ülke geneline yayılmakla kalmadı. Dünyanın birçok yerinden söz konusu kişiliğe sahip sivil destekler de aldı. 1 Haziran 2013 günü Şikago, San Diego ve Newyork’ta protesto gösterileri düzenlendi. Bulgaristan’ın başkenti Sofya’da Türk ve Bulgar öğrenciler benzer destek protesto eylemlerinde bulundular. Amstemsdam, Brüksel, Berlin Hamburg, Münih, Stuttgart, Paris, Tel Aviv, Bologna, Bakü gibi dünya şehirlerinde de destek eylemleri yapıldı. Daha sonra Türkiye İnsan Hakları Kurumu gibi devletin resmi kamu kuruluşu dahi 2014 sonu yayımladığı Gezi Parkı Raporu’nda “...kolluk kuvvetlerinin müdahalesinin çoğu zaman orantılı bir müdahalenin sınırlarını aştığı görülmektedir.” tespitiyle bir nevi resmi ağızdan bazı hatalar kabul edilmiş oldu.

Küresel meselelere duyarlılık gösteren insanların kendi ülkelerinin sorunlarına kayıtsız kalmaları beklenemez. Benhabib’in ifadeleriyle “ sık sık demokrasiyi basit bir çoğunluk egemenliği ya da hükmünü sandıktan alan “minimalist bir demokrasi” olarak yorumlayanlar yanıldılar. (Benhabip, 2013). Demek ki hükümetlerin bir konudaki ısrarlı uygulamalarının sırf “yasal” olduğu ve üniformalılar tarafından yürütüldüğü gerekçesiyle demokratik anlamda ve insan hakları ilkeleri açısından kesinlikle doğru, makûl olmayacağı resmi İnsan Hakları Kurumu’nun raporundaki

eleştirilerden özellikle anlaşılmalıdır. D. Runciman'ın ifadesiyle devlet, bir kalabalık değildir ve bir kalabalık kılığına büründüğü zaman, artık devlet olmaktan çıkar. Tıpkı paranın bir kâğıt biçimine büründüğünde artık para olmaktan çıkması gibi (Runciman, 2011). Runciman'a göre devlet hiçbir zaman belli bir grup veya kişiyle özdeş değildir. Devlet kurgusal olanın hâkimiyetidir ve gerçek kişilerle olan münasebeti bu yüzden tarihsel seyrinde inanılmaz yepyeni değişikliklere gebe kalmaktadır. Çünkü devletler kişilerin zannettiği gibi dinlerin, ideolojilerin, grupların, paranın değil diğer devletlerin dünyasında yaşamaktadır.

Devletlerin kurumsal olarak hatalarını itiraf ettikleri bir dünyada devletten çok devletçilik yapmak, bürokratik merkezîyetçiliği kutsamak, emirlere sorgusuz sualsiz riayet eden sözümona "iyi vatandaşlar" yetiştirmek siyasal eğilimi ne olursa olsun özgür ruhlu bir eğitimciler kuşağının işi, mesleği olamaz. Bugün dünyada vatandaşlık eğitimcileri tarafından bireylerin kime ve neye göre "iyi vatandaş" sayılacağı, zaman, kültür, toplumsal cinsiyet ve siyaset felsefesine göre değişiklikler gösterebileceği tartışılmaktadır. Ulus devlete sadakati sağlamayı veya sosyalleşmeyi vurgulayan pasif muhafazakâr vatandaşlık eğitimi yaklaşımı ulusal tarih ve gelenekler hakkında sınırlı ve durağan bilgiler verirken; aktif vatandaşlık eğitimi yaklaşımı yerel, ulusal hatta küresel düzeyde toplumu biçimlendirmeye ve gündemin önemli meselelerini vurgulamayı ve açıklamayı esas almaktadır (Hébert ve Seas, 2004).

Türkiye'de ise sosyal bilgiler programının on yedinci genel amacı içinde yer alan "insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir" açıklaması küresel vatandaşlık tanımına uygun bir amaçtır (İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2005). Merryfield ve Subedi'ye (2001) göre, sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin birer dünya vatandaşı olduğu öğretilmelidir. Bu şekilde, kendilerini dünyanın merkezinde görmez ve olaylara tek gözlükle değil, çoklu bakış açısıyla bakıp karşılaştırmalar yapabilir veya diğer insanların gözüyle olaylara bakmayı öğrenirler. Sosyal bilgiler 7.sınıf düzeyinde doğrudan verilecek değer, klasik "farklılıklara saygı" ifadesi dışında (Yel ve Aladağ, 2009) ders kitaplarında empati kavramı yalnızca kişiler arası düzeyde ele alınmakta; grupsal, etnik, mezhebi, dini, kültürel farklılıkları olan gruplara karşı empati, bir duyuşsal alan kazanımı olarak yer almamaktadır. Çünkü "yapılandırmacılık" kuramının Bloom taksonomisinden farklı olduğu; bilişsel, duyuşsal ve

psikomotor alanların zaten bir arada ele alındığı savıyla, operasyonel tanımlarının yapılarak somut, ölçülebilir davranışlara dönüşmesi gereken bilgi, beceri, tutum ve değerler programda kulağa hoş gelen spekülâtif açıklama ve temennilere dönüşmektedir. Sönmez'in vurguladığı gibi "davranış yazmak, eğitimin tanımı gereği zorunludur" ve davranış yazmaya karşı çıkanlar bunu davranışçılıkla (uyarıcı-tepki arasında bağ kurma) karıştırmaktadırlar. Davranışın yazılması gereğini vurgulamak, davranışçılık değildir. Çünkü davranışçılık bir öğrenme kuramıdır. Oysa davranışın yazılması, eğitim biliminin zorunlu bir özelliğidir. Davranışlar bilinmeden açık bir sistem olan eğitimde hiçbir düzenleme, yenileme, onarma, yeniden kurma yapılamaz. Nitekim Türk eğitim sisteminde kazandırılacak davranışlar hemen hemen belli olmadığı için, sistemde yapılan her türlü düzeltme, yenileme ve yeniden kurma gibi girişimler başarısız olmuştur. Neticede gözlenemeyen, ölçülemeyen davranışlar üzerinde bilimsel bir etkinlik yapılamaz ve o alan bilim olamaz (Sönmez, 2009). Yeni dünya düzeninin oturup şekil almasını bekleyip sonra da buna uygun amaçlar yazmak, programcıları da politikacıları da Türkiye'yi de bir adım ileri götürmeyecektir. Herhalde amaçların belirsizliği, somut davranışlardan uzak yazılması biraz da bu gereksinime cevap vermenin yükü altına hiç kimsenin girmek istememesinden kaynaklanmaktadır.

Bugün bütün dünyada demokratik vatandaşlık becerilerinde tehlikeli bir düşüş tespit edilmektedir. Örneğin Kanada'da özellikle genç vatandaşlar en temel vatandaşlık bilgi ve becerilerinden yoksun olanlar "ignorant (bilgisizler)", siyasi hayatı yolsuzluk ve yalancılıkla işgal edilmiş bir kirli alan olarak gören "alienated (yabancılaşmışlar)" ve demokratik vatandaşlığı destekleyecek değerleri kuşkuyla karşılayan "Agnostic (bilinmezci şüpheciler)" olarak üç sınıfa ayırmaktadırlar. Bu nedenle Kanada, Avustralya, İngiltere ve 1996'dan beri Avrupa Komisyonu vatandaşlık eğitimindeki karşılaştıkları benzer krizlerini aşmak için eğitimcilerle ve araştırmacılarla ciddi program ve projeler yürütmektedirler (Hébert ve Seas, 2004). Postmodern koşullarda kendilerini daha az vatandaş hissedenden daha çok müşteri, girişimci, tüketici ve rekabetçiler olarak gören yeni nesiller ise bu çalışmanın amaç ve boyutlarını aşan başka bir araştırma konusu niteliğindedir.

Günümüzde mesele veya konu odaklı politikalar ve bu minvalde kurumsal çözümler önem kazanmıştır. Kişi merkezli politikalar yerine konu merkezli politikalar değer kazanmaktadır. Konu kent olunca birçok gelişmiş

ülkede olduğu gibi kent kültürünün yükseldiği, endüstrinin ve aşırı kalabalık metropollerin sıkıştırdığı yeni kentli bir sınıf yegâne rahatlama alanları olan tarihi, turistik, doğal ağaçlık yeşil alanlarını terk etmek istememektedir. Konu birdenbire siyasal çekişme ve kutuplaşmaların merkezi haline gelince de çatışma söz konusu olmuş ve arzu edilmeyen insan hakları ihlalleri meydana gelmiştir.

Geniş bir insan hakları literatürünü birinci, ikinci ve üçüncü kuşak haklar olarak kısmen öğretmeye ve benimsetmeye çalışan sosyal bilgiler eğitimcilerini, okul dışında karşılaşılan tam tersi yöndeki uygulamalar zor duruma düşürmektedir. İnsan Hakları Kurumu'nun Gezi Raporu'nda belirttiği gibi insan hakları ihlalleri bazı kolluk güçlerinin orantısız müdahalesinin ötesinde sosyal medya üzerinden başka ülke polislerine ait şiddet görüntülerinin Türkiye'deymiş gibi göstererek insanları galeyana getiren provokatörler, masum göstericiler arasına sızan terör yanlısı kimselerce de yapılmaktadır. İnsan hakları eğitimi veren eğitimcilerin bu çok önemli hususlarda şahsi siyasi eğilimleri nedeniyle kolayca zanna ve tahmine dayalı bir yargıya varmaları bilimsel vakarlarına zarar verdiği gibi eğitim etiğine de aykırı olacaktır.

Sosyal bilgiler eğitimcilerinin demokratik, hukuk düzeninin gereği olarak öğrettikleri haklar ve ilkelerin sokakta, kentte açıkça çiğnendiğine tank olan öğrencilerine bu değerleri benimsetmesi Gezi Olayları'nda yaşanan insan haklarına yönelik aleni ihlallerle zorlaşmıştır. Bunlar ise belli bir öfke birikimine neden olmuştur. Ancak bu tür olayları ve kitlesel öfkeyi örgütlerine militan veya sempatizan kazandırmak için kaçırılmaz fırsatlar olarak gören terör örgütleri öğrencileri doğrudan menfi propagandalarının hedefi yapmaktadırlar. Gezi Parkı Olayları sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimine olan ihtiyacı özellikle tam da bu noktada ortaya çıkarmış ancak bununla birlikte klasik sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitiminin yalnızca teorisi ve pratiği arasındaki uyumsuzlukları sergilemekle kalmamış aynı zamanda değişen birey devlet dengesine olan işaretle, onun eğitim etiği, eğitim politikaları ve hukuk felsefesi ve sosyolojisi ile derinleştirmesi gereken teorik alt yapı noksanları da göstermiştir. Zira terör dâhil her türlü propagandayı ve beyin yıkamayı eğitimden ayıran eğitim etiğidir. Max Wertheimer propaganda ile eğitim arasında dikkate alınması gereken bir ayırım yapmıştır. Ona göre propaganda insanların düşünmesini ve belli haklara sahip insanlar gibi hareket etmelerini engellemeye çalışır; propagandacı kendi iradesini başka

insanlara dayatmak üzere insanların önyargı ve duygularını kullanır. Buna karşılık eğitim ve sosyal bilgiler öğretmenleri başta olmak üzere tüm eğitimciler insanların kendi ayakları üzerinde durmalarını ve kendi kararlarını vermelerini sağlayan beceriler edinmelerini sağlar ve eleştirel düşünmeyi teşvik eder (Pratkanis ve Aranson, 2008). Nitekim Topkaya (2016) da bireylerin etkin yurttaş olmalarını sağlayan ve gerçek hayatta birey için gerekli olan birçok bilginin en sağlıklı şekilde eğitim kurumlarında verildiğini ifade etmiştir.

Yeni dönemin karmaşık birey-devlet çekişmesinde eğitim kurumları, öğretmenler ve özellikle sosyal bilgiler eğitimcileri aralıksız değişen ve bizi asla durup beklemeyecek olan dışardaki değişimleri ve alternatif çeşitliliğini dikkate almalıdırlar. Öğretmenlerin eskimiş bir takım bilgileri didaktikçe aktarmanın ötesinde bozulan birey devlet dengesini ahlak felsefesiyle, etikle, hukukla vatandaş lehine dönüştürmeye çabalamaları bugünkü özgürlükleri borçlu olduğumuz atalarımıza vefa borcu olduğu kadar, neticelerini yarının dünyasında yaşayacak olan yeni nesillerin alacağı bir onur, ahlaki bir mesuliyettir. Orwel'in sözleriyle "totalitarizm karşı koyanı olmadığı takdirde her yerde zafer kazanabilir". Özgürlüklerin garantörü bilimsel araştırmalarla, verilerle güçlendirilen zenginleştirilen öğretme-öğrenme ortamlarında; bilimsel yöntem bilgisini kazanmış, insan hak ve özgürlüklerini benimsemiş öğrencilerin sağduyusu olacaktır. Karar verme becerilerinin merkezini oluşturan bu sağduyu mesleğin saygınlığı kadar varlığının niçin gerekli olduğunu da açıklayacaktır. Ayrıca öğrencileri habis ruhlu, kötü insan ve grupların suistimaline karşı da daima uyanık tutacaktır.

4. Sonuç ve Öneriler

Sosyal bilgiler öğretiminde konu alanıyla ilgili olarak belli ölçülerde güncel olaylara yer vermenin ayrı bir önemi vardır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerin ilgisini çekebilmek ve günlük yaşamla bağlantı kurmak için konu alanına ait bilgilerini güncellemeleri gerektiği zaten bilinen bir husustur. Sosyal bilgiler alan öğretmenlerinin niteliklerini geliştirmeye yönelik çalışmaların başladığı 1990'lı yıllardan bu yana ortaya konan öğretmen yeterliklerinden bilgi, teknoloji, medya, coğrafya, tarih okuryazarlıkları gibi birisi de "Vatandaşlık Okuryazarlığı"dır. Vatandaşlık okuryazarlığı, daha iyiye doğru toplumsal dönüşümü sağlamak için aktif olarak katılımın nasıl olacağını bilme olarak tanımlanmaktadır. Bu katılım

seçimlerde oy kullanmanın ötesinde, aynı zamanda kendi toplumunu ilgilendiren konularda bir bilince sahip olmayı da ifade etmektedir (Gençtürk ve Sarpkaya, 2009). Bu bilincin oluşması için tarih bilincinin ışığı altında günümüze bir açıklık getirme ve geleceğe yön verme çabasında olan, hatta Sezer'e göre tarih bilincinden başka bir şey olmayan sosyolojiden ve onun siyasi bilgiyi, ideolojileri kontrol ihtiyacından doğan alt dalı bilgi sosyolojisinden faydalanmak gerekir (Sezer, 2011). Çünkü bilginin tarihi ve sosyal ortamla, zaman ve mekânla kayıtlı olduğu öncülünden hareket eden bilgi sosyolojisinin hedefi "düşüncenin sosyal temel"ini tanımlamaktır (Mannheim, 1960). İnsanların düşünce tarzlarının saf bireysel bir dünyada, bir boşlukta değil, insanın içine doğduğu kolektif bir zihniyet ve dil sayesinde vücut bulduğu anlaşılırsa, dünyada olan biten her şeyi birilerinin kasti eylemi olarak algılama eğiliminden kurtularak sosyolojik düşünme aşamasına ulaşılabilir (Bauman, 2006). Binaenaleyh sosyal bilgiler bilim dalında veya çalışma alanında yalnızca giriş düzeyinde bir genel sosyoloji dersi vermek kesinlikle yeterli değildir. Aynı husus giriş düzeyinde verilen felsefe dersi için de geçerlidir. Alanda çok sayıda ve çeşitlilikte işlenen tarih derslerinin yanında bir tarih felsefesi dersinin olmaması önemli bir eksiklik. Zira tarihi belge ve bilgilerin faydalı ve ders alınır hale gelmesi için tarih felsefesi şarttır (Öztürk, 2010). Birçok insan hâlâ tarih konusunda çok şey bilmenin geçmişten ders ve ibret almak için yeterli olduğu ve tarihi hadiselerden kolayca ders çıkarılabileceği zannını taşımaktadır. Oysa Tarih felsefesi olmadan bunu yapmak olası değildir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ikinci sınıfta verilen Siyaset Bilimine Giriş ve Temel Hukuk dersleri de günceli-hayatı okumak, değerlendirmek için yetersizdir. "Siyasal" ve "toplumsal" ilişkisini inceleyen, normlardan ziyade olgusal verileri izleyen siyaset sosyolojisinin; "olması gereken" ile uğraşan siyaset felsefesinin, düşünsel bir kıstas olarak ihmal edilmemesi gerekir. Zaten gerek siyaset gerekse hukuk felsefesi insanların bir arada yaşama eğilimlerinin bir sonucudur (Torun, 2005). Nitekim klasik siyaset felsefesinin en iyi rejimi gerçekleştirme hedefi, şüphesiz erdemli yurttaş (iyi vatandaş) yetiştirme hedefiyle alakalıdır. Klasik siyaset filozoflarına göre erdemli insan erdemli rejim altında var olabilir (Toku, 2005). Sosyal psikolojide bu husus davranışı ve tutumları oluşturan "ortamsal etkenler" olarak ele alınır (Kağıtçıbaşı, 2010). Okutulan Temel Hukuk dersiyle hukuk dogmatikliği ve hukukun genel prensiplerinin öğrenilmesi elbette önemlidir ancak hukukun "yürürlüğü" ile "etkinliği" arasındaki farkı araştıran, hukukçu tiplerini (profillerini) bilimsel olarak ele alan, toplumsal yaşam ile hukuk arasındaki

etkileşimi inceleyen, genç bir bilim dalı olan hukuk sosyolojisinden de faydalanmak gerekir. Bugünkü bilim dünyasında belirli bir varlığın, olgular grubunun, konunun incelenmesi asla tek bir bilim dalının tekelinde değildir. Değişik yöntemler veya görüş açısından ele alınan “aynı varlık”, aynı “olgular grubu” farklı bilim dalları tarafından incelenebilir (Gürkan, 2012). Bu farklı ele alışıların öğretmenlerce bilinmesi çok önemlidir.

Günümüz dünyasında yaşanan hızlı değişimler ve dönüşümler sürecinde günceli ve sosyal gerçekliği anlamak, klasik sosyal bilim disiplinlerinin gelenekselleşmiş yaklaşımlarıyla pek mümkün görünmemektedir. Sosyal bilgiler öğretmeni yetiştiren eğitim fakültelerinin programlarında üstelik bu temel disiplinlere sadece giriş düzeyinde yer verilmektedir. Temel alanlarda bu kadar sınırlı ve kısıtlı bilgiyle mezun olan öğretmenlerden gün geçtikçe karmaşıklaşan güncel dünyayı, gelişmeleri okuması, öğrencilerde de aynı yönde benzer beceriler oluşturması beklenmektedir. Bu gerçekçi, ayakları yere basan bir beklenti olmamaktadır. Kendisi de disiplinler arası bir çalışma sahası olan sosyal bilgiler eğitiminin temel sosyal bilim disiplinlerinin yanı sıra sahayla ilgili alt disiplinlerden, interdisipliner yeni araştırma alanlarından ve vatandaşlık, medya ve bilgi okuryazarlığından; düşünmek, sorgulamak demek olan felsefeden (Uçar,1994) faydalanması, Türk Milli Eğitim sisteminin uzak hedefleri; sosyal bilgiler öğretiminin de genel ve özel hedeflerinin (kazanımlar) gerçekleşmesi ve hatta belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Akbaş, O., "Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi", *Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi*, ed. B. Tay – A. Öcal, Pegem Akademi, Ankara, 2008, s. 336-358.

Akdağ, H. - Taşkaya, S., "Sosyal Bilgilerin Temelleri", *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitiminin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri*, ed. R. Turan - K. Ulusoy, Maya Akademi, Ankara, 2010, s.85-108.

Balcı, A., *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik Ve İlkeler*, Pegem Akademi (6. Basım), Ankara, 2007.

Bauman, Z., *Küreselleşme Toplumsal Sonuçlar*, çev. A. Yılmaz, Ayrıntı, İstanbul, 2010.

_____, *Sosyolojik Düşünmek*, çev. A. Yılmaz, Ayrıntı (5.Basım), İstanbul, 2006.

Barber, B., *Güçlü Demokrasi Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*, çev. M. Beşikçi, Ayrıntı, İstanbul, 1995.

Benhabip, Ş., *Gezi Parkı Protestoları: Küresel Bağlam Ve Türkiye'de Siyasetin Geleceği*, 9 Şubat 2016 tarihinde <http://konusakonusa.org/2013/08/25/seyla-benhabip-ile-turkiyenin-demokrasi-yolculugu-ve-gezi-olaylari-uzerine-konustuk/>, adresinden alınmıştır, 2013.

Bulaç, A., *Tahrir-Taksim*, 7 Temmuz 2013 tarihinde http://www.zaman.com.tr/ali-bulac/tahrir-taksim_2098347.html, adresinden alınmıştır, 2013, 8 Haziran.

Büyükdüvenci, S., *Eğitim Felsefesine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001.

Cavendish, C., *Sometimes Democracy Starts With A Coup, Not A Free Election*, The Sunday Times 8 Eylül 2013 tarihinde <http://www.thesundaytimes.co.uk/sto/comment/columns/CamillaCavendish/article1283828.ece>, adresinden alınmıştır, 2013, 7 July.

Çevik, A., *Politik Psikoloji*, Dost Yayınları (4.Basım), Ankara, 2010.

Çotuksöken, B., "Çağdaş Toplumunu Gençler Öğretiyor", *Milliyet*, 12 Haziran 2013, s.1.

Demir, Ö. - Acar, M., *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

Dewey, J., *Demokrasi ve Eğitim*, çev. T. Yılmaz, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1996.

- Direk, Z., *Türkiye’de /Türkçede Felsefe Üzerine Konuşmalar*, haz. Cüneyt Kaya, Küre Yayınları, İstanbul, 2009.
- Doğanay, A., “İçerik Türlerine Dayalı Öğretim”, *Eleştirel Düşünmenin Öğretimi*, ed. A. Şimşek, Nobel, Ankara, 2006, s. 209-264.
- Duverger, M., *Sosyal Bilimlere Giriş*, çev. Ü. Oskay, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006.
- Emre, A., “Dijital Ulus-Devlet Çağı”, *Yeni Şafak*, 2 Temmuz 2013, s.7.
- Gencer, B., *İslam’da Modernleşme*, Lotus, Ankara, 2008.
- Gençtürk, E. - Sarpkaya, G., “Sosyal Bilgiler Öğretimi”, *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlikleri*, ed. M. Safran, Pegem Akademi (1. Basım), Ankara, 2009, s.47-64.
- Gündüz, M. - Gündüz, F., *Yurttaşlık Bilinci*, Anı (Genişletilmiş 3.Baskı), Ankara, 2007.
- Gürkan, Ü., *Hukuk Sosyolojisi*, Siyasal Kitabevi (6.Basım), Ankara, 2012.
- Habermas, J., *İdeoloji Olarak Teknik Ve Bilim*, çev. M. Türel, YKY, İstanbul, 2007.
- Hanioğlu, Ş., “Taksim Eylemlerinde Sorgulayan Gençler Vardı”, *Milliyet*, 5 Temmuz 2013, s. 23.
- Hébert, Y. - Sears, A., *Citizenship Education, Canadian Education Association*, 12 Şubat 2016 tarihinde <http://www.cea-ace.ca/sites/default/files/cea-2004-citizenship-education.pdf> adresinden alınmıştır, 2004.
- Işıқтаç, Y., *Hukuk Sosyolojisi*, Filiz Kitabevi (2. Baskı), İstanbul, 2013.
- Kağıtçıbaşı, Ç., *Günümüzde İnsan Ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*, (12.Baskı), Evrim, İstanbul, 2010.
- Kan, Ç., “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Küresel Vatandaşlık”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009, Sayı: 26, s. 25-30.
- Kara, C., “Amaç Sorunsalı Temelinde Yenidünya Düzeninin Sosyal Bilimler Sosyal Bilgiler İlişkileri”, *V. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara, 13-16 Ekim 2011.
- Kara, C. - Şimşek, U. - Topkaya, Y., “Aktif Vatandaşlık Eğitiminin Sosyal Bilgiler Programındaki Yeri”, *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2012, Cilt 4, Sayı 3, ss. 147-159.

- Keyman, F., *Gezi Parkı ve Gençleri Doğru Okumak*, 12 Haziran 2013 tarihinde <http://dunya.milliyet.com.tr/gezi-parki-ve-gencleri-dogru-okumak/dunya/ydetay/1721691/default.htm>, adresinden alınmıştır, 2013.
- Kılıç, İ. - Çetindağ, F., "Kapitalist Sistemde İnsan Hakları ve Yurttaş Hakları Arasındaki Gerilim", *TODAİE İnsan Hakları Yıllığı*, 2007, C. 25, s. 21-33.
- Kuhn, T.S., *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, çev. N. Kuyaş, Kırmızı, İstanbul, 2006.
- Küçükalp, D., *Siyaset Felsefesi*, Say,(1.Basım), Ankara, 2011.
- Mannheim, K., *İdeology And Utopia: An Introduction To The Sociology Of Knowledge*, London, Routledge & Kegan Paul, 1960.
- Marx, K., *Felsefenin Sefaleti*, çev. A. Kardam, Sol Yayınları, Ankara, 1992.
- Merey, Z., "Sosyal Bilgiler Öğretimi", *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Eğitimi*, ed. M. Safran, Pegem Akademi Yayınları (I. Basım), Ankara, 2009, s.677-700.
- Merryfield, M. M. - Subedi, B., "The Social Studies Curriculum", *Decolonizing The Mind For World-Centered Global Education*, ed. Wayne Ross, United State Of America:State University Of Newyork Press, 2011
- Milliyet, "Kadını Yasa Koruyamadı", *Milliyet*, 30 Haziran 2013, s.1.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara, 2005.
- Özlem, D., *Kavramlar ve Tarihleri I*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2002.
- Öztürk, M., *Tarih Felsefesi*, Akçağ Yayınları (2.Basım), Ankara, 2010.
- Poggi, G., "Yurttaşlar ve Devlet: Geçmiş Bakış ve Muhtemel Gelecek", *Devletler ve Yurttaşlar, Tarih, Kuram, Muhtemel Gelecek*, ed. Q. Skinner - B. Strâth, çev. Gökhan Aksay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s.39-52.
- Pratkanis, A. - Aranson, E., *Propaganda Çağı*, çev. N. Haliloğlu, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2008.
- Runciman, D., "Devlet Kavramı: Kurgusal Olanın Hakimiyeti", *Devletler ve Yurttaşlar, Tarih, Kuram, Muhtemel Gelecek*, ed. Q. Skinner - B. Strâth, çev. Gökhan Aksay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 25-37.
- Strâth, B., "Devlet ve Devlete Yönelik Eleştiriler: Postmodern Bir Meydan Okumadan Söz Edilebilir mi?", *Devletler ve Yurttaşlar, Tarih, Kuram, Muhtemel Gelecek*, ed. Q., Skinner - B. Strâth, çev. Gökhan Aksay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s.199-228.

- Sezer, B., *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, Kitabevi, İstanbul 2011.
- Skinner, Q., “Devletler ve Yurttaşların Özgürlüğü”, *Devletler ve Yurttaşlar, Tarih, Kuram, Muhtemel Gelecek*, ed. Q. Skinner - B. Strâth, çev. Gökhan Aksay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s.3-23.
- Sönmez, V., *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Anı (15.Baskı), Ankara, 2009.
- Şimşek, A., *Öğretim Tasarımı*, (1.Baskı), Nobel, Ankara, 2009.
- Şimşek, U. - Küçük, B. - Topkaya, Y., “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarının İdeolojik Temelleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, p. 2809-2823.
- Toku, N., *Siyaset Felsefesine Giriş*, Kaknüs, İstanbul, 2005.
- Topkaya, Y., “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Görüşlerine Ait Nitel Bir Çalışma”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2016, 17(1), s. 637-652.
- Torun, Y., *Hugo Grotius’un Hukuk Ve Siyaset Felsefesi*, Kaknüs (1. Baskı), İstanbul, 2005.
- Uğurlu, N. B., “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımı”, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, ed. M. Safran, Pegem Akademi (I. Basım), Ankara, 2009, s.244-262.
- Uçar, Ş., *Tarih Felsefesi Yazıları*, Vadi, Ankara, 1994.
- Vergin, N., *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, Doğan Kitap (12. Basım), İstanbul, 2012.
- Virilio, P., *Speed and Politics*, Tr. M. Polizotti, Los Angeles, published by Semiotext, 2007.
- Wallerstein, İ., *Bilginin Belirsizlikleri*, çev. B. Alataş, Sümer (1.Baskı), İstanbul, 2013.
- Yel, S. - Aladağ, S., “Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi”, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, ed. Mustafa Safran, Pegem Akademi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Yelken, T. Y., “Sosyal Bilgiler Disiplininde Eğitimin Yeri ve Önemi”, *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, ed. R. Turan - K. Ulusoy, Maya Akademi, Ankara, 2010, s. 175-188.
- Yıldırım, A. - Şimşek, H., *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin (6. Baskı), Ankara, 2006.

Yıldız, M., *Alternatif İnsan Hakları Kuramı*, Anka Yayınları (1.Baskı), İstanbul, 2002.

Yuvayapan, E., "Simgesel Değiş Tokuş Ve Ölüm", *Özne Dergisi*, ed. O. Adanır, 14. Kitap-Bahar 2011.

Zabcı, F., *Dünya Bankası Yanılsamalar Ve Gerçekler*, Yordam Kitap (1. Baskı), İstanbul, 2009.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Gezi_Parkı_protestoları (Erişim:10.10.2015)

Extended Abstract

Introduction

This study aims to theoretically scrutinize the Gezi Park Events that can influence citizen-state relationships in Turkey, the Wikileaks documents, international scandal cables, regime changes occurring in the Middle East named as the Arab Spring and other political, social, and historical developments. Therefore, it is possible to discuss how scholars studying social studies, democracy, citizenship and the human rights education, react against those developments, how already formed citizen-state relationship must be reflected on academic curriculums.

Topic of the present study is such an intersection for a number of social sciences branches (sociology, political sciences, law, anthropology, social psychology so on) that it is very important to interpret those sciences currency. Hence bringing up good citizens adopting democracy culture, internalizing democratic responsibilities and rights, becoming sensible to social events, constitutes social studies' major purpose. Notion of citizenship depends on the idea that people must employ their logic, centre on the logic in their perception of the world, become interested in the events that both society and they care, participate in all fields of life. Therefore the citizenship is enlightenment projects that take the logic and the individual on centre (Gündüz & Gündüz, 2007).

Human rights are not just concept that has legal dimension. It is an interdisciplinary field that synthesizes but genuine approach by utilizing knowledge and data provided by other social sciences. In human rights education, attitude and behaviour are important as well as their aspects of knowledge are important. Indeed it is not sufficient to describe education as behaviour change. It is salient to consistently change behaviour by knowledge, understanding, value, belief, attitude, and assumptions that make behaviour change permanent (Şimşek, 2009).

Discussion

The fact that the citizenship has put on the agenda again, has been ascribed to totalitarian applications of democratic societies (Gündüz, 2007). According to some interpretations, modern state has not left any field that is untouched, made citizens puppet (Yıldız, 2002). In this manner, structural,

and periodical pressures that has exposed to liberal democracy, entail to re-contemplate on citizen and the human rights, their education.

Regarding the Gezi Park Events as structural crisis of the liberal democracy is convenient with regard to policy sociology's approaches. Because there appeared to be a conflict between the human rights and public sovereignty. The liberal democracy has not solved which one has priority over one another. According to Vergin, both of the concepts tend to have discrepancy each other. For this reason Habermas claims in his classification of democracy that negotiative democracy is superior both liberal democracy and republican democracy.

Legal-political bond by concept of the citizenship has remained as insufficient to analyse and meet in changing individual-state relationship. Moreover legislative body has made effort to form a new generation through legislative regulations that is old-fashioned manner. Modern states have attached remarkable importance on usage of law as social engineering or law engineering. However conducting law engineering without understanding law sociology can endanger social peace. Law sociology, young social science branch, suggests to legislative body that it is not free to enact what it wants and has to take existences of group law into consideration as well as law.

What it is interested in new form of the citizenship has emerged in the period in which group law has contrasted with the state law (Keyman, 2013). Components of new generations young people with authority has turned to change in the digital world, old citizen-state relation has begun to change. Should Gezi Park Events not be random fluctuation, it can be said that new citizen-state relationship will be determined by the conflict between the old generation retaining official state power and postmodern new generation that gather for environment, individual and woman rights purposes and is aware of taking support from the superpowers (Wallerstein, 2013).

Result and Recommendations

In the present process, people who have started to live in the virtual world by going beyond context and time through scientific knowledge and the technology has completely altered relation with themselves, others, and the knowledge. In face to face communication they are citizen but they have

promoted jump into netizen thanks to the technology. If they want, they have opportunity to express themselves that have happened before. Even it was seen in the Arab Spring that this kind of expression opportunity converted into complete rebel, social-political movement. Local Middle East Regimes founded by direct western impact and power has been deposed by virtual environment from the western origin, not external but internal process, not directly but indirectly.

It seems to be impossible to understand social reality and actuality through approaches of traditional social sciences disciplines in the process in which rapid changes and transformations have occurred. Those basic disciplines are included insufficiently in the curriculums of social studies teacher preparation at education faculties. The prospective social studies teachers, equipped with limited and finite knowledge, are expected to read complicated world and teach skills about this knowledge to students. This is not realistic expectation.

If it is understood that way of people's thought come into existence through collective mind and language not isolated process, it is possible to reach sociological thinking by getting rid of the perception everything as others' deliberate action (Bauman, 2006). Consequently it is not enough to instruct prospective social studies teachers about basic sociology at the field of social studies, it is similar to philosophy. Although the history is dealt with very wide range of courses, there is an absence of philosophy of the history. Philosophy of the history is pre-conditional in order to turn historical documents and knowledge into useful and instructional ones (Öztürk, 2010). In fact a lot of people suppose that knowing a lot about the history is adequate to learn something from the past. However it is impossible without philosophy of the history. The Introduction to Political Science Course and the Basic Law Course taught in the second year to the prospective teachers are not enough for them to read, and evaluate actual life.